

Lentswe la hao. Setjhaba sa heno. Matla a hao.

LETOTO LA DIPHAMFOLETE TSA MMUSO WA LEHAE

Dikomiti tse Diwate

Pampitshana ena e fana ka tlhahisoleseding ka mmuso wa lehae Afrika Borwa.

Dimasepala di bohlokwa haholo mme di fana ka ditshebeletso tse re dumellang ho phela bophelo bo hlomphehang le ka tsela ya bophelo bo botle.

Dikomiti tsa diwate di thehilwe ho ba sebaka bakeng sa batho hore ba buse dimasepaleng.

Dikomiti tsa diwate di tlameha ho hlokomela ditaba, merero le dihlopha tse hlophisitsweng setjhabeng le ho kgothaletsa bonkakarolo ditabeng tse amang wate. Ke borokgo ba bohlokwa bakeng sa makhanselara hore a fihlelle setjhaba, le hore setjhaba se kgone ho hlalisa dingongoreho tsa sona kapa dikgothaletso nako le nako le hore se fumane tlalehelo mabapi le ditaba. Dikomiti tsa diwate di tlameha ho emela ditabatabelo tsa setjhaba mme di tataiswe ke mokga ofe kapa ofe wa dipolotiki.

Kamoo diwate di sebetsang ka teng

Dibopeho tse ding tse tlwaelehileng tsa dikomiti tsa diwate hara dimasepala ke hore:

- Komiti ya wate e tlameha ho botjwa ka **ditho tse fihlang ho 10 tse sebetsang** jwalo ka baithaopi ba eletsang makhanselara wa wate.
- Ditho di ka emela **disekhara tse itseng le/kapa dibaka tse fapaneng** kahara wate.
- **Makhanselara wa wate o sebetsa jwalo ka modulasetulo wa komiti ya wate** mme o tlameha ho bitsa dikopano tsa nako le nako.
- Dikomiti tsa wate di emetse **ditabatabelo tse fapafapaneng tsa setjhaba**; di thusa ho bokeletsa ditlatsetso le ho disa kgatelepele ditabeng tse bohlokwa tsa wate kahara masepala.
- Dikomiti tsa diwate ke **majwe a motheo a bonkakarolo ba setjhaba** dimasepaleng, haholoholo tshebetso ya morero wa ntshetsopele o matahantsweng (integrated development plan (IDP)).
- Ditho tsa komiti ya wate di **buseletswa bakeng sa 'ditjeo tsa pokotho' tsa tsona** (dihlapiso) jwalo ka ditjeo tsa maeto le airtime/data.
- **Khansele e na le matla a ho qhala komiti ya wate** haeba e sa sebetse hantle.
- **Sepikara se tlameha ho etsa bonnete ba hore dikomiti tsa diwate di phetha seabo sa tsona** ka tsela e atlehileng.

Khansela ka nngwe ya masepala e na le matla a ho etsa diqeto ka dintho tse latelang:

- **Kamoo ditho tsa komiti ya wate di kgethwanng.** Khansela e ka kgetha ditho tsa komiti ya wate haeba ditho tsa komiti ya wate di kgethwa ka voutu ya sephiri (moo voutu ya mokgethi e leng lekunutu la hae) kapa ka ho phahamisa matsoho. Melawana e etswang ke khansela e tlameha ho netefatsa hore ditho di kenyeletsa basadi le dihlopha tse hlokanng menyela.
- **Kamoo diwate di lokelang ho sebetsa.** Ho etsa mohlala, ba tlameha ho kopana makgetlo a makae. Dikhansela tse ding tsa masepala di na le Leano la Komiti ya Wate le melawana e tekang maikarabello a mokhanselara wa wate jwalo ka modulasetulo wa komiti ya wate. Tsena tsohle di tlameha ho fumaneha webosaeteng ya masepala, kapa baofisiri ba ofising ya sepikara ba ka kotjwa khopi ya ona.
- **Ke hobaneng setho sa komiti se ka tloswa komiting ya wate.** Melawana ya komiti e nngwe le e nngwe ya wate ya masepala e na le tshebetso ya ho tlosa setho, e ka kenyeletsang tekodiso ke mokhanselara wa wate, sepikara, kapa komiti e amehang ya masepala. Setjhaba le sona se tlameha ho ameha.

Ho tshehetsa dikomiti tsa diwate

Makhanselara le ofisi ya sepikara ba tlameha ho kgothaletsa le ho tshehetsa dikomiti tsa diwate ka:

- **Dithulusi le dirisose:** Dikomiti tsa diwate di hloka tshehetso hore le bona ba etse mesebetsi ya bona. Sena se kenyeletsa ho netefatsa hore ba na le 'dithulusi tsa tshebetso' tse hlokehang bakeng sa mosebetsi, mme hape ba tlameha ho ba le thupello e tswelang le kaho ya bokgoni hore ba ntlafatse ditsebo tsa bona.
- **Thupello le kaho ya bokgoni:** Ditho tsa komiti ya wate di tlameha ho ba le thupello e tswelang le kaho ya bokgoni hore ba ntlafatse ditsebo tsa bona le boiphihlelo.
- **Ho etsa ditlaleho:** Makhansela a wate le ofisi ya sepikara ba tlameha ho netefatsa hore ditlaleho tsa dikomiti tsa wate tsa kgwedi le kgwedi di nkelwa bohato masepaleng le hore ditaba tsa setjhaba di a sebetswa. Ditlaleho tsa dikomiti tsa diwate di tlameha ho ba taba ya kamehla lenanetabeng la komiti le dikopanong tsa lekgotla. Di tlameha ho ba konterakeng ya tshebetso bakeng sa mookamedi wa masepala.
- **Dikopano:** Makhanselara a wate a tlameha ho tshwara dikopano tsa nako le nako tsa wate, bonyane hang ka kgwedi (tse buletsweng setjhaba ho ka di kenela). Hape ho tlameha ho ba le dikopano tsa setjhaba tse butsweng tsa nako le nako ho tlaleha ka tshebetso ya masepala (bonyane hang kotareng ya selemo).
- **Phihlello ho tlhahisoleseding:** Bakhanselara ba tlameha ho netefatsa hore dikomiti tsa diwate di ba le phihlello ho tlhahisoleseding e hlokehang hore ba di behe leihlo le ho netefatsa hore masepala o fana ka ditshebeletso setjhabeng.
- **Ho disa diprojekte:** Ditho tsa komiti ya wate di ka thusa ka ho disa diprojekte tse fapafapaneng tse etsahalang wateng ya bona, le ho netefatsa kgokahano le diapadeite dipakeng tsa masepala le setjhaba.
- **Ditsiane:** Ditsiane tse lekaneng di tlameha ho lefuwa ka botlalo le ka nako kgwedi le kgwedi ho dikomiti tsa diwate.

Ward committee meetings should be open to the public.
Citizens should insist that ward committees discuss issues
important to the community!

LENANETEKOLO BAKENG SA DIKOMITI TSE SEBETSANG TSA DIWATE

	E	TJHE
Ho thehwa: Dikomiti tsa diwate di thehilwe diwateng kaofela.		
Boemedi: Dikomiti tsa diwate di bontsha boemedi ho latela batho ba phelang wateng ka nngwe ka ho fapafapana ha bona (ho latela sebaka le sekthara).		
Thupello ya kenyeletso: Masepala o fana ka thupello ya kenyeletso ya bohlokwa bakeng sa ditho tse ntjha tsa komiti ya wate.		
Diabo le maikarabello: Dikomiti tsa diwate ke ditheo tse sebetsang tse tshehetsang merero e kahara setjhaba mme e shebisisang ditlhoko le ditabatabelo tsa setjhaba. Merero ya wate e thehwa ka therisano le setjhaba le boraseabo ba bohlokwa.		
Hlapiso: Ditho tsa komiti ya wate di lefuwa dihlapiso tsa tsona ka botlalo le ka nako kgwedi e nngwe le e nngwe.		
Dirisose le tshehetso: Ditho tsa komiti ya wate di fuwa dirisose le tshehetso ya ho phetha mosebetsi wa tsona setjhabeng, ho kenyeletswa mokgwa wa boitsebiso (bakeng sa ho itsebahatsa setjhabeng).		
Dikopano tsa wate: Dikopano tsa wate tsa kgwedi le kgwedi le mokhanselara wa wate le ditho tsa komiti ya wate di a tshwarwa.		
Dikopano tsa setjhaba tsa wate: Dikopano tsa setjhaba di tshwarwa diwateng nako le nako (bonyane hang ka kotara), mmoho le dikopano tsa seterata le boloko moo ho lokelehang.		
Seabo sa modulasetulo: Ho be le kamano e ntle tshehetsong dipakeng tsa mokhanselara wa wate le ditho tsa komiti ya wate.		
Ho etsa ditlaleho: Ditlaleho tsa komiti ya wate tsa kgwedi le kgwedi di sebetswa ke ofisi ya sepikara le ho tekwa mananetabeng a komiti le khansela bakeng sa ho tshohlwa le ho sebetswa.		
Thupello le kaho ya bokgoni: Masepala o fana ka thupello le kaho ya bokgoni e tswelang bakeng sa ditho tsa komiti ya wate nakong ya tsona ofising (thupello ya tihabollo).		

SE LOKELANG HO ETSWA HA DIKOMITI TSA WATE DI SA SEBETSE HANTLE

Haeba setjhaba sa heno se lekile ho rerisana le mokhanselara wa wate le komiti ya wate, empa ho se karabelo, ho na le dintho tse mmalwa tseo o ka di etsang.

1. Romela tletlebo kapa qala petishene (lengolo la boipiletso)

- Tletlebo e ka romelwa ofising ya sepikara mabapi le boitshwaro ba komiti ya wate le ditho tsa yona. Tletlebo e matla ha e bontsha hore ha ba latela melawana jwang, ka hona ho ngola mathata ho ka ba molemo.
- Petishene e ka hlahllelwa ho khansele ya masepala e kopa hore ho nkwe kgato.
- Masepala o ka etsa qeto teng ya hore o tebela setho sa komiti ya wate kapa o qhala komiti ya wate, ho ipapisitswe le melawana ya bona.

2. Netefatsa hore dikomiti tsa diwate tsa kamoso di ikamahanya ka tsela e kgolwanyane

Mokgwa oo diwate di kgethwang ka ona o ama kamoo di sebetsang ka teng kamoso, mme ho bohlokwa hore masepala o thehe melawana ya dikgetho tsa komiti e sebeletsang setjhaba hantle. Ho etsa mohlala, dikgetho tsa sephiri di dumella bolokolohi bo eketsehileng ba ho kgetha batho ba batlwang ke setjhaba.

3. Buisanang mabapi le hore le thonya mang jwalo ka setho sa komiti ya wate

Dikomiti di tlameha ho tshohla le ho kgetha batho ba nepahetseng wateng ba ka thonngwang ho ba ditho tsa komiti ya wate dikgethong tsa kamoso.

Unfortunately, many ward committees are dysfunctional, operate as part of the ward councillor's political party or have been 'captured' by individuals interested in self-enrichment. Some are simply ineffective and unaware of their responsibilities, requiring training and support from the municipality. Let's change this!

BOITLAMO BA DITHO TSA KOMITI YA WATE

Ditho tsohle tsa komiti ya wate, ha di kgethwa, di tlameha ho saena boitlamo jwalo ka ha ho tekilwe ka tlase mona, e le ho bontsha boikitlaetso ba bona ho komiti ya wate eo ba kgethetsweng ho yona. Sena se tlameha ho etswa ka foromo ya boikano ke setho ka seng sa komiti ya wate. Boikano bo baleha ka tsela e latelang:

Nnake ikana mona ka nnete hore:

Nna ho tswa wateng ya.....
ke ikana ho ntshetsa pele le ho sebetsa ho latela ditabatabelo tse ntle
ka ho fetisisa tsa Wate ya Nmr..... setjhabeng sa, masepaleng
wa..... .

Ke nnetefatsa hore ke dula sebakeng se welang tlasa taolo ya molao ya
Masepala wa, mme ke moahi ya ikitlaeditseng le
mokgethi wa Wate ya Nmr.: setjhabeng sa

Ke phatlalatsa le ho feta mona hore ke badile le ho utlwisisa khoutu ya
boitshwaro bakeng sa ditho tsa komiti ya wate jwalo ka ha ho laotswe ke
dipehelo tsa Mmuso wa Lehae: Molao wa Ditheo tsa Masepala, 1998 , Moralo
wa Naha: Mokgwatlhahlobo bakeng sa ho Lekanya Ditjeo tsa Pokotho bakeng
sa Ditho tsa Komiti ya Wate, 2009, le meralo yohle e amehang mmoho le
Ditaelo tsa Kamehla tsa Masepala wa Ke ithutile ka hloko khoutu ena
ya boitshwaro mme ke sa thibelwe ke letho le ka bolokolohi, mme nke ke ka
re ha ke tsebe ka yona. Ke dumela ka botlalo hore ke tla tlangwa ke Khoutu
ya Boitshwaro ho phetheng mesebetsi ya ka le ditshebetso jwalo ka setho se
tshepehang le ho itshwara hantle jwaloka setho sa Komiti ya Wate. Ho feta
mona ke ananela hore moputso wa ka bakeng sa ditjeo tse tswang pokothong
ya ka (haeba ho lokela masepaleng wa heso) o tla ipapisa le ho phethahatsa
boitlamo ba ka jwalo ka ha ho tekilwe ka hodimo mona.

E saennwe.....mona.....
ka lakgwedding ya
selemong sa.....

Paki ya 1:

Lebitso:.....

Saena:..... Letsatsi:.....

Paki ya 2:

Lebitso:.....

Saena:..... Letsatsi:.....

Baemedi ba Kgethilweng ba Khansele ya Masepala

Lebitso la Mokhanselara wa Wate:

Saena:..... Letsatsi:.....

SALGA has published a Code of Conduct for Ward Committee Members. Although it is not legally binding, it sets out the principles a ward committee must follow. It also provides a pledge which ward committee members can sign.

Co-funded by
the European Union

Websaete: <https://pari.org.za/compact>

Twitter: @Compact_MyMunic

Facebook: Compact – My Municipality

Imeile: Girish Daya: girishd@pari.org.za

Winnie Manganye: wmanganye@salga.org.za